6.9. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ СПАДКОВОГО ПРАВА

1. Поняття спадкування

Спадкування – перехід прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла (**спадкодавця**), до інших осіб (**спадкоємців**).

Основне регулювання:

Книга шоста ЦК України «Спадкове право» — ст. 1216–1308.

Спадкування здійснюється:

ЗА ЗАПОВІТОМ
або
ЗА ЗАКОНОМ.

Заповіт має пріоритет: спадкування за законом застосовується настільки, наскільки спадкування не визначене заповітом.

2. Загальний алгоритм спадкової справи

1. СМЕРТЬ ОСОБИ
↓
2. ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ
↓
визначаємо час + місце

↓
3. ВИЗНАЧАЄМО СКЛАД СПАДЩИНИ
права + обов'язки

↓
4. ЧИ Є ЗАПОВІТ?

ТАК → спадкування за заповітом

- перевіряємо обов'язкову частку

НІ / охоплено не все → спадкування за законом

↓
5. ВИЗНАЧАЄМО СПАДКОЄМЦІВ

↓
6. ПРИЙНЯТТЯ / ВІДМОВА

↓
7. БОРГИ + ОХОРОНА + УПРАВЛІННЯ

↓
8. СВІДОЦТВО ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ

↓
9. ПОДІЛ + ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ

І. ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

3. Коли відкривається спадщина?

Ст. 1220 ЦК:

спадщина відкривається внаслідок:

СМЕРТІ ОСОБИ
або
ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ.

Час відкриття

день смерті

або:

день, з якого особу оголошено померлою.

Час відкриття спадщини надзвичайно важливий, бо саме на цей момент визначаються:

- склад спадщини;
- коло спадкоємців;
- чинність заповіту;
- право на обов’язкову частку;
- початок строку для прийняття спадщини.

4. Особи померли одночасно – комморієнти

Якщо особи:

могли б спадкувати одна після одної

але померли:

протягом однієї календарної доби,

спадщина відкривається:

ОДНОЧАСНО І ОКРЕМО щодо кожної з них.

Вони:

❌ не спадкують одна після одної.

Приклад

Чоловік і дружина загинули в ДТП в один день:

спадщина чоловіка → його спадкоємцям;

спадщина дружини → її спадкоємцям.

Не треба спочатку передавати спадщину одному з подружжя, а потім включати її до другої спадщини.

5. Спільна небезпека

Якщо кілька осіб загинули:

під час спільної для них небезпеки – бойові дії, аварія, стихійне лихо тощо

і неможливо встановити, хто помер раніше:

припускається, що вони померли одночасно.

→ спадщина відкривається окремо щодо кожної особи.

6. Місце відкриття спадщини – ст. 1221

Послідовність:

Ситуація	Місце відкриття

Відоме останнє місце проживання	**останнє місце проживання спадкодавця**
Воно невідоме	місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини
Нерухомості немає	місцезнаходження основної частини рухомого майна
Останнє місце проживання за кордоном	за Законом України «Про міжнародне приватне право»

Цю редакцію ст. 1221 встановлено Законом № 3450-IX.

Пастка

місце смерті ≠ автоматично місце відкриття спадщини.

Наприклад:

особа проживала в Києві, але померла у Львові
→ місце відкриття спадщини — **Київ**, а не Львів.

II. СКЛАД СПАДЩИНИ

7. Що входить до спадщини?

Ст. 1218 ЦК:

усі права та обов’язки, які:

належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини
+
не припинилися внаслідок його смерті.

Тобто спадкуються не лише активи

АКТИВ
квартира + авто + гроші + майнові права

-

ПАСИВ
кредити + позики + інші борги, які не припинилися через смерть.

8. Типовий склад спадщини

Входить до спадщини
квартири, будинки
земельні ділянки
транспортні засоби
гроші
банківські вклади
цінні папери
майнові права
частки у спільній власності
окремі корпоративні права за правилами спеціального законодавства
майнові права інтелектуальної власності в межах строку їх чинності
права вимоги до боржників
боргові зобов’язання спадкодавця, що не припинилися смертю

9. Що НЕ входить до спадщини — ст. 1219

Не спадкуються права та обов’язки, **нерозривно пов’язані з особою**, зокрема:

Не входить
особисті немайнові права
право на участь у товариствах / членство в об’єднаннях, якщо інше не встановлено законом або установчими документами
право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров’я
право на аліменти
право на пенсію
право на допомогу та інші особисті соціальні виплати
права / обов’язки кредитора або боржника, які через особистий характер припиняються смертю

10. Неотримана зарплата, пенсія, аліменти — спеціальне правило

Тут важлива відмінність.

Саме:

ПРАВО НА МАЙБУТНЮ ПЕНСІЮ / АЛІМЕНТИ
→ не спадкується.

Але суми, які:

вже належали спадкодавцю за життя,
але він їх **НЕ ОТРИМАВ**,

наприклад:

- зарплата;
- пенсія;
- стипендія;
- аліменти;
- допомога;
- відшкодування шкоди здоров’ю,

передаються:

членам його сім’ї,

а якщо їх немає:

входять до складу спадщини.

Пастка

«Пенсія ніколи не може перейти після смерті» — ❌.

11. Банківський вклад

Право на вклад:

входить до складу спадщини.

Причому спадкодавець може розпорядитися ним:

у заповіті
або
безпосередньо зробити заповідальне розпорядження банку.

Але:

заповідальне розпорядження банку **не означає**, що особа просто приходить у банк і отримує вклад поза спадковою процедурою.

Вона все одно повинна:

набути право на спадщину у встановленому законом порядку.

Нотаріальний порядок прямо враховує вклад при визначенні спадщини та обов’язкової частки.

12. Спільне майно подружжя — спочатку виділити власну частку другого з подружжя

Це одна з найважливіших задач.

Наприклад:

квартира придбана під час шлюбу
і є спільною сумісною власністю подружжя.

Чоловік помер.

Не можна одразу сказати:

«дружина + діти ділять всю квартиру».

Спочатку:

1/2 квартири — власна частка дружини
за презумпцією рівності часток

-

1/2 квартири — частка померлого
↓
саме вона входить до спадщини.

А вже ця половина:

ділиться між спадкоємцями.

Формула

СПОЧАТКУ ПОДРУЖНЯ ЧАСТКА → ПОТІМ СПАДЩИНА.

13. Приклад

Подружжя має спільну квартиру.

Помер чоловік. Залишилися:

дружина + двоє дітей.

Спочатку:

дружина → **1/2 квартири як співвласниця**.

Спадщина:

друга **1/2**.

Перша черга:

дружина + дитина 1 + дитина 2
= 3 спадкоємці.

Кожний отримує:

1/3 від 1/2 = **1/6 квартири**.

У підсумку дружина:

1/2 + 1/6 = **2/3 квартири**.

Діти:

по **1/6**.

III. ХТО МОЖЕ БУТИ СПАДКОЄМЦЕМ?

14. Фізичні особи

Спадкоємцями можуть бути фізичні особи:

які живі на час відкриття спадщини,

а також:

зачаті за життя спадкодавця

- народжені живими після відкриття спадщини.

Приклад

Батько помер:

1 березня.

Дитина:

була зачата до 1 березня
і народилася 1 серпня.

→ вона може спадкувати.

15. Хто може спадкувати за заповітом?

Заповідач може призначити:

будь-яку фізичну особу,

незалежно від родинних відносин.

Крім того, за заповітом спадкоємцями можуть бути:

юридичні особи
та інші учасники цивільних відносин.

Отже

За законом	За заповітом
фізичні особи	фізичні особи
—	юридичні особи
—	держава
—	територіальна громада та інші учасники цивільних відносин

IV. УСУНЕННЯ ВІД СПАДКУВАННЯ

16. «Негідні спадкоємці» -- ст. 1224

Право на спадкування може бути виключене законом або судом.

Не мають права спадкувати

Підстава
особа умисно позбавила життя спадкодавця або можливого спадкоємця
здійснила замах на їх життя

умисно перешкоджала спадкодавцю скласти, змінити або скасувати заповіт і цим сприяла виникненню / збільшенню свого права на спадщину
батьки після дитини, якщо вони позбавлені батьківських прав і права не поновлені
особи, які ухилялися від виконання встановленого законом обов’язку щодо утримання спадкодавця, за передбачених законом умов
один із подружжя після другого — якщо шлюб недійсний або визнаний недійсним

17. Важливий виняток – вбивця в заповіті

Особа:

вчинила замах на життя спадкодавця,

але спадкодавець:

ЗНАВ про це

і після цього:

все одно склав заповіт на користь цієї особи.

У такому випадку:

правило про усунення за цією підставою не застосовується.

Тобто:

остання усвідомлена воля спадкодавця має значення.

18. Усунення через ненадання допомоги

За рішенням суду особу можна усунути від спадкування **за законом**, якщо встановлено:

спадкодавець був у безпорадному стані
через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво

-

спадкоємець мав можливість допомагати

-

ухилявся від надання допомоги.

Пастка

просто «погані стосунки» ≠ автоматичне усунення від спадщини.

V. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

19. Поняття заповіту

Ст. 1233:

заповіт – особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Основні ознаки

особистий характер

- односторонній правочин
- діє після смерті
- може бути змінений / скасований
- представництво при складанні заповіту не допускається.

20. Хто може скласти заповіт?

Заповідач:

фізична особа з **повною цивільною дієздатністю**.

Заповіт:

❌ не можна скласти через представника.

21. Свобода заповіту

Заповідач може:

Можливість
призначити одного або кількох спадкоємців
призначити особу, яка взагалі не є родичем

позбавити спадкування спадкоємця за законом
визначити частки
заповісти конкретне майно
охопити заповітом всю спадщину або лише частину
підпризначити іншого спадкоємця
встановити заповідальний відказ
покласти на спадкоємця певні обов’язки
встановити сервітут
зробити заповіт з умовою
у будь-який час змінити або скасувати заповіт

Але свобода заповіту обмежена:

правом на ОБОВ’ЯЗКОВУ ЧАСТКУ.

22. Позбавлення спадщини

Заповідач може:

без зазначення причин
позбавити права на спадкування будь-яку особу з числа спадкоємців за законом.

Але:

❌ не може таким способом усунути право особи на **обов’язкову частку**, якщо вона належить до ст. 1241.

23. Форма заповіту

Загальне правило:

ПИСЬМОВА ФОРМА

- місце і час складення
- особистий підпис заповідача
- **НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ**
  або посвідчення іншою уповноваженою законом особою.

У передбачених законом випадках заповіт, посвідчений іншою особою:

прирівнюється до нотаріально посвідченого.

24. Види / спеціальні конструкції заповіту

Вид	Особливість
Звичайний	зміст відомий нотаріусу
Секретний	нотаріус не ознайомлюється зі змістом
Заповіт з умовою	право спадкування залежить від умови
Заповіт подружжя	щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності
Заповіт із заповідальним відказом	спадкоємець має надати певне майнове благо іншій особі
Заповіт із підпризначенням спадкоємця	передбачений резервний спадкоємець

25. Заповіт з умовою

Заповідач може передбачити:

виникнення права на спадкування залежно від певної умови,

якщо вона:

не суперечить закону
та моральним засадам суспільства.

Умова має оцінюватися:

станом на момент відкриття спадщини.

Приклад

«Квартира переходить доньці, якщо на момент моєї смерті вона закінчить університет».

26. Підпризначення спадкоємця

Заповідач може передбачити:

основного спадкоємця
+
іншого спадкоємця на випадок, якщо перший:

помре до відкриття спадщини;
не прийме спадщину;

відмовиться;
буде усунутий тощо.

Схема

А → основний спадкоємець
↓ не спадкує

Б → **підпризначений спадкоємець**.

27. Заповідальний відказ

Заповідач може покласти на спадкоємця:

обов’язок передати іншій особі – **відказоодержувачу** – певне майнове право або благо.

Наприклад:

квартира → сину,

але син зобов’язаний:

надати сестрі право довічного користування однією кімнатою.

Сестра:

може не бути спадкоємцем;

вона:

відказоодержувач.

28. Заповіт можна змінити або скасувати

Заповідач:

у будь-який час

може:

скасувати заповіт
або
скласти новий.

Пізніший заповіт:

скасовує попередній повністю або в частині, у якій йому суперечить.

Пастка

згода спадкоємця на скасування заповіту не потрібна.

29. Недійсність заповіту

Ст. 1257:

Нікчемний заповіт

Якщо:

його склала особа, яка не мала на це права
або
порушено вимоги щодо форми / посвідчення.

→ він **нікчемний**.

Оспорюваний

Якщо волевиявлення заповідача:

не було вільним
і не відповідало його волі,

суд:

може визнати заповіт недійсним.

Пастка

будь-який дефект заповіту потребує рішення суду — ❌.

VI. ОБОВ’ЯЗКОВА ЧАСТКА

30. Хто має право на обов’язкову частку?

Ст. 1241 встановлює **вичерпний перелік**:

1. малолітні діти спадкодавця;
2. неповнолітні діти;
3. повнолітні непрацездатні діти;
4. непрацездатна вдова / вдівець;
5. непрацездатні батьки.

Вони спадкують:

НЕЗАЛЕЖНО ВІД ЗМІСТУ ЗАПОВІТУ.

31. Розмір обов’язкової частки

1/2 тієї частки, яку особа отримала б при спадкуванні за законом.

Формула

ОБОВ’ЯЗКОВА ЧАСТКА = 1/2 × ЗАКОННА ЧАСТКА.

32. Приклад

Спадкодавець мав:

дружину + двох дітей.

За законом:

кожний → **1/3**.

Але заповів усе другу.

Одна дитина:

неповнолітня.

Її обов’язкова частка:

1/2 × 1/3 = **1/6 спадщини**.

Друг за заповітом:

не може отримати цю 1/6.

33. Суд може ЗМЕНШИТИ обов’язкову частку

З урахуванням:

відносин між спадкоємцем і спадкодавцем
+
інших істотних обставин

суд може:

ЗМЕНШИТИ розмір обов’язкової частки.

Але:

заповідач самостійно просто написати «обов’язкова частка = 0» не може.

Право на обов’язкову частку визначається на день відкриття спадщини та має особистий характер.

34. Обов’язкова частка і спадкова трансмісія

Право на обов’язкову частку:

має **особистий характер**

і до її прийняття:

❌ не переходить у порядку спадкової трансмісії.

Але якщо обов’язковий спадкоємець:

уже прийняв спадщину
↓
а потім помер,

право на успадковане майно:

уже входить до його власної спадщини.

Не плутати

право **ПРИЙНЯТИ обов’язкову частку** → особисте;

вже **ПРИЙНЯТА спадщина** → майнове право, яке може спадкуватися.

VII. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

35. Коли застосовується?

Зокрема, якщо:

заповіту немає;

заповіт недійсний;

заповітом охоплена лише частина майна;

спадкоємець за заповітом помер до відкриття спадщини і немає належного підпризначення;

спадкоємці за заповітом не прийняли спадщину;

відмовилися;

усунені від спадкування.

36. Принцип черговості

наступна черга
отримує право на спадкування,

якщо попередня:

відсутня
або
усунена
або
не прийняла спадщину
або
відмовилася від неї.

37. П’ять черг спадкоємців

Черга	Хто спадкує
I	діти, той із подружжя, який пережив спадкодавця, батьки
II	рідні брати і сестри, баба та дід з боку батька і матері
III	рідні дядько і тітка
IV	особи, які проживали зі спадкодавцем **однією сім’єю не менше 5 років** до відкриття спадщини
V	інші родичі до **6-го ступеня споріднення включно** + утриманці спадкодавця, які не були членами його сім’ї

38. Перша черга

ДІТИ + ПОДРУЖЖЯ + БАТЬКИ.

Діти:

біологічні;

усиновлені;

зачаті за життя спадкодавця і народжені після його смерті.

Важливо

колишній чоловік / колишня дружина
❌ не входить до першої черги.

Шлюб має існувати:

на момент відкриття спадщини.

39. «Цивільний чоловік / дружина»

Особа, яка:

проживала з померлим як одна сім’я
без зареєстрованого шлюбу

не є:

«подружжям» першої черги.

За наявності умов:

спільне проживання однією сім’єю
не менше **5 років** до відкриття спадщини

→ IV черга.

40. П’ята черга — утриманець

До п’ятої черги може входити:

утриманець спадкодавця,

який:

не був членом його сім’ї,

але протягом установленого законом періоду:

одержував від спадкодавця матеріальну допомогу, яка була для нього єдиним або основним джерелом засобів до існування.

41. Частки спадкоємців за законом

Загальне правило:

частки спадкоємців однієї черги
РІВНІ.

Наприклад

Перша черга:

мати + дружина + два сини

→ 4 спадкоємці

→ кожному:

1/4 спадщини.

42. Зміна черговості

Можливі два механізми.

1. Договір спадкоємців

Після відкриття спадщини:

заінтересовані спадкоємці можуть укласти
нотаріально посвідчений договір про зміну черговості.

Але він:

не може порушувати права спадкоємця, який не бере участі у договорі;

не може порушувати право на обов’язкову частку.

2. Суд

Спадкоємець наступної черги може бути допущений:

разом із чергою, яка спадкує,

якщо він тривалий час:

опікувався

- матеріально забезпечував
- надавав іншу допомогу

спадкодавцю, який перебував:

у безпорадному стані через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво.

VIII. ПРАВО ПРЕДСТАВЛЕННЯ

43. Головна ідея

Право представлення застосовується, коли потенційний спадкоємець:

помер **ДО спадкодавця**.

Тоді його визначені законом родичі:

«представляють» його
і отримують частку, яку він отримав би, якби був живий.

44. Приклад

У діда було:

два сини — А і Б.

А помер:

раніше за діда.

У А двоє дітей:

В і Г.

Після смерті діда:

Б → 1/2;

частка А = 1/2
переходить за правом представлення:

В → 1/4;
Г → 1/4.

45. Хто спадкує за правом представлення?

Хто представляє	Кого
внуки, правнуки	своїх батьків / діда-бабу, які були б спадкоємцями
племінники	свого батька / матір — брата або сестру спадкодавця
двоюрідні брати і сестри	свого батька / матір — дядька або тітку спадкодавця
прабаба, прадід	свою дитину — бабу / діда спадкодавця

У прямій низхідній лінії:

спадкування за правом представлення здійснюється без обмеження ступеня споріднення.

Якщо представників кілька:

частка померлого родича ділиться між ними **порівну**.

IX. ПРАВО ПРЕДСТАВЛЕННЯ ≠ СПАДКОВА ТРАНСМІСІЯ

46. Ключова таблиця

Право представлення	Спадкова трансмісія
ст. 1266	ст. 1276
потенційний спадкоємець помер **ДО** відкриття спадщини	спадкоємець помер **ПІСЛЯ** відкриття спадщини
він взагалі не набув права прийняти цю спадщину	право на прийняття вже виникло
діють спеціально визначені родичі	право переходить до його власних спадкоємців
передусім спадкування за законом	можлива при спадкуванні за законом або заповітом

отримують частку замість померлого родича	переходить саме **право прийняти спадщину**

Формула

ПОМЕР ДО → ПРЕДСТАВЛЕННЯ.

ПОМЕР ПІСЛЯ → ТРАНСМІСІЯ.

47. Спадкова трансмісія

Умови:

спадщина відкрилася
↓
спадкоємець отримав право її прийняти
↓
але помер, не встигнувши прийняти
до закінчення строку для прийняття
↓
право прийняти переходить до його спадкоємців.

Верховний Суд у практиці 2026 року наголосив: якщо спадкоємець помер уже **після спливу строку для прийняття спадщини**, ст. 1276 про трансмісію не застосовується.

48. Строк при трансмісії

Трансмісар:

використовує частину первісного строку, що залишилася.

Якщо вона:

менша ніж **3 місяці**,

строк:

продовжується до **3 місяців**.

49. Якщо спадкоємець УЖЕ прийняв спадщину і потім помер

Це:

❌ не спадкова трансмісія.

Якщо він прийняв першу спадщину:

майнове право вже належить йому з часу відкриття спадщини.

Після його смерті:

це право входить до **його власної спадщини**.

X. ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

50. Спадщину можна прийняти або не прийняти

Ст. 1268:

спадкоємець за заповітом або за законом має право:

ПРИЙНЯТИ СПАДЩИНУ
або
НЕ ПРИЙНЯТИ ЇЇ.

Заборонено

прийняти квартиру
і відмовитися від боргу.

Прийняття:

поширюється на **ВСЮ спадщину**, яка належить конкретному спадкоємцеві.

Формула

СПАДЩИНА ПРИЙМАЄТЬСЯ ЦІЛКОМ.

51. Не можна прийняти під умовою

«Приймаю спадщину, якщо борг буде менше 100 000 грн»

—❌.

«Приймаю лише квартиру, але не кредит»

—❌.

Прийняття з умовою або застереженням:

не допускається.

52. Два способи прийняття

Хто	Що потрібно
Постійно проживав зі спадкодавцем на момент смерті	вважається таким, що **прийняв автоматично**, якщо не відмовився
Не проживав постійно	повинен подати **заяву про прийняття**

Чинний нотаріальний порядок підтверджує обидві моделі.

53. Постійне проживання — дуже важливе

Спадкоємець:

постійно проживав разом зі спадкодавцем
на час відкриття спадщини

і протягом строку:

не подав відмови

→ вважається таким, що:

ПРИЙНЯВ СПАДЩИНУ.

Він не втрачає право лише тому, що:

не подав окремої заяви про прийняття.

При оформленні нотаріусу потрібно:

підтвердити факт такого постійного проживання.

54. Малолітні та інші спеціальні особи

Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа та особа з обмеженою цивільною дієздатністю:

за правилами ЦК вважається такою, що прийняла спадщину,

крім випадків належно оформленої відмови у встановленому законом порядку.

55. Строк для прийняття

Головне число:

6 МІСЯЦІВ.

Строк починається:

з часу відкриття спадщини.

Чинний Порядок вчинення нотаріальних дій прямо встановлює шестимісячний строк.

Пастка

Старі матеріали 2022–2023 років можуть писати:

«на час воєнного стану строк зупиняється».

Станом на 2026 рік:

це НЕ загальне чинне правило.

Загальний строк знову:

6 місяців.

56. Якщо право на спадкування виникло через відмову / неприйняття інших

Наприклад:

перша черга відмовилася
↓
право виникло у другої черги.

Для нових спадкоємців:

3 місяці з моменту виникнення їхнього права.

Якщо залишок загального шестимісячного строку:

менший 3 місяців,

він:

продовжується до **3 місяців**.

57. Наслідок пропуску строку

Якщо особа:

мала подати заяву
+
не зробила цього у строк,

вона вважається:

такою, що НЕ ПРИЙНЯЛА спадщину.

Але існує два способи виправити ситуацію.

58. Поновлення можливості прийняти спадщину

Варіант 1 — згода інших спадкоємців

Якщо:

усі спадкоємці, які прийняли спадщину,

письмово погодяться,

особа може:

подати заяву нотаріусу після строку.

Варіант 2 — суд

Якщо строк пропущено:

з **ПОВАЖНОЇ ПРИЧИНИ**,

суд може:

визначити спадкоємцю **додатковий строк**, достатній для подання заяви.

Пастка

Суд:

не «визнає спадщину автоматично прийнятою»;

він:

встановлює **додатковий строк для подання заяви**.

59. Поважна причина

Оцінюється судом.

Потрібні:

об’єктивні

- істотні
- реальні перешкоди

для подання заяви.

Саме по собі:

незнання законодавства
❌ зазвичай недостатнє.

Незнання про заповіт:

також не автоматично є поважною причиною — суд оцінює конкретні обставини.

60. Момент набуття спадщини

Якщо спадкоємець прийняв спадщину:

незалежно від того, коли фактично оформив свідоцтво,

спадщина належить йому:

З ЧАСУ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ.

Приклад

Смерть:

1 січня.

Заява:

20 квітня.

Свідоцтво:

10 серпня.

Право в порядку спадкування:

пов’язується з відкриттям спадщини 1 січня, якщо спадщину належно прийнято.

XI. ВІДМОВА ВІД СПАДЩИНИ

61. Строк

Відмовитися можна:

протягом того самого строку, встановленого для прийняття спадщини.

Загалом:

6 місяців.

Відмову:

можна відкликати до закінчення цього строку.

62. Відмова має бути повною

Не можна:

«відмовляюся від автомобіля, але беру квартиру».

Відмова:

стосується **всієї спадщини**, яка належить спадкоємцю за відповідною підставою.

63. Відмова на користь іншої особи

Спадкоємець за заповітом

може відмовитися:

на користь **іншого спадкоємця за заповітом**.

Спадкоємець за законом

може відмовитися:

на користь іншого спадкоємця **за законом незалежно від його черги**.

Пастка

не можна просто відмовитися «на користь будь-якого друга».

64. Спадкоємець за заповітом відмовився

Це не означає автоматично:

що він ніколи не може нічого успадкувати.

Якщо він одночасно:

є спадкоємцем за законом,

відмова:

від спадщини **за заповітом**

не обов’язково позбавляє його права:

спадкувати за законом.

XII. ПОДІЛ СПАДЩИНИ

65. Загальне правило

До поділу спадщини:

спадкове майно належить кільком спадкоємцям відповідно до їх часток.

За законом:

частки однієї черги — рівні,

якщо інше:

не випливає із права представлення
або
не змінене допустимою угодою.

66. Спадкоємці можуть змінювати частки

Майно	Форма угоди
Рухоме	можлива усна угода
Нерухомість / транспортні засоби	нотаріально посвідчена угода

Нотаріальний порядок також передбачає договір про поділ спадщини в межах спадкової справи після завершення строку для прийняття та до видачі відповідних свідоцтв.

67. Переважне право на окреме майно — ст. 1279

Речі домашньої обстановки та вжитку

Спадкоємець, який:

не менше року проживав зі спадкодавцем однією сім’єю,

може мати переважне право:

на виділ йому таких речей у натурі
в межах його спадкової частки.

Спільне майно

Особа, яка:

разом зі спадкодавцем була співвласником майна,

має переважне право:

на виділ їй цього майна в натурі
в межах спадкової частки,

якщо це:

не порушує інтересів інших спадкоємців.

XIII. БОРГИ СПАДКОДАВЦЯ

68. Спадкоємець отримує не лише активи

Прийняв спадщину
↓
прийняв також борги, які входять до її складу.

Не можна:

взяти квартиру
+
відмовитися від кредиту.

69. Але відповідальність ОБМЕЖЕНА

Спадкоємець:

не відповідає перед кредитором необмежено всім своїм власним майном.

Він задовольняє вимоги:

У МЕЖАХ ВАРТОСТІ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО У СПАДЩИНУ.

Якщо спадкоємців кілька:

кожний відповідає особисто
у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

70. Приклад

Спадкоємець отримав майно:

на 500 000 грн.

Борг спадкодавця:

900 000 грн.

Максимум, що може бути стягнуто із цього спадкоємця в межах спадкового режиму:

500 000 грн.

Власні додаткові:

400 000 грн

він за загальним правилом:

не зобов’язаний доплачувати за рахунок свого особистого майна.

71. Строк для вимог кредитора – дуже важлива сучасна пастка

Чинна ст. 1281:

кредитор повинен пред’явити вимогу до спадкоємця:

НЕ ПІЗНІШЕ 6 МІСЯЦІВ
з дня одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину
на все або частину спадкового майна.

Якщо кредитор:

не знав і не міг знати про прийняття спадщини / видачу свідоцтва,

→ 6 місяців:

з дня, коли він **ДІЗНАВСЯ** про це.

72. Наслідок пропуску кредитором строку

Якщо кредитор:

не пред’явив вимогу у строк ст. 1281,

він:

ПОЗБАВЛЯЄТЬСЯ ПРАВА ВИМОГИ.

Це стосується, за практикою Великої Палати ВС, і пов’язаних додаткових зобов’язань у відповідних випадках.

73. Як спадкоємець платить борги?

Загальне правило ст. 1282:

ОДНОРАЗОВИЙ ПЛАТІЖ,

якщо спадкоємець і кредитор:

не домовилися про інше.

Якщо спадкоємець:

відмовляється здійснити платіж,

суд:

може звернути стягнення на майно, передане спадкоємцю в натурі.

XIV. ОХОРОНА Й УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ

74. Навіщо потрібна охорона?

Від смерті до фактичного оформлення може пройти:

кілька місяців.

Тому майно потрібно:

зберегти;

описати;

не допустити знищення / розкрадання;

забезпечити інтереси спадкоємців, відказоодержувачів і кредиторів.

Заходи здійснюються:

нотаріусом
або у передбачених законом випадках іншими уповноваженими особами / виконавцем заповіту.

75. Управління спадщиною

Якщо в складі спадщини є майно:

яке потребує утримання, догляду або фактичного управління,

до появи спадкоємців / оформлення:

може бути укладено **договір на управління спадщиною**.

Наприклад:

підприємство;

господарство;

майно, яке приносить доходи;

інші активи, які неможливо просто залишити без управління.

XV. ОФОРМЛЕННЯ СПАДЩИНИ

76. Спадкова справа

Нотаріус:

заводить **одну спадкову справу** щодо спадщини конкретного спадкодавця.

Вона:

обов’язково реєструється у Спадковому реєстрі.

В умовах воєнного / надзвичайного стану, якщо доступу до реєстру немає:

нотаріус може завести справу без реєстру,

а після відновлення доступу:

протягом **5 робочих днів** перевіряє наявність раніше заведеної справи, заповіту та спадкового договору.

77. Свідоцтво про право на спадщину

Спадкоємець, який прийняв спадщину:

має право отримати свідоцтво.

Загальне правило:

свідоцтво видається **після закінчення 6 місяців**.

Але:

видача свідоцтва спадкоємцю, який уже прийняв спадщину, **ніяким кінцевим строком не обмежена**.

78. Прийняття спадщини ≠ отримання свідоцтва

Це різні юридичні дії.

ПРИЙНЯТТЯ
→ визначає, чи набув спадкоємець спадкові права.

СВІДОЦТВО
→ документально посвідчує це право для відповідного майна.

Тому

«немає свідоцтва → не є спадкоємцем» — ❌.

Верховний Суд прямо зазначає:

відсутність свідоцтва не позбавляє особу, яка прийняла спадщину, права на спадкування.

79. Для нерухомості оформлення особливо важливе

Якщо до складу спадщини входить:

нерухоме майно
або інше майно / права, що підлягають державній реєстрації,

спадкоємцю необхідно:

звернутися до нотаріуса

- одержати відповідне свідоцтво
- провести державну реєстрацію права.

XVI. ВІДУМЕРЛА СПАДЩИНА

80. Коли спадщина стає відумерлою?

Якщо:

немає спадкоємців за заповітом і законом
або
їх усунено
або
вони не прийняли спадщину
або
відмовилися,

→ виникає питання:

ВІДУМЕРЛОСТІ СПАДЩИНИ.

81. Не автоматично переходить громаді

Потрібне:

РІШЕННЯ СУДУ.

Відповідний орган місцевого самоврядування:

звертається із заявою про визнання спадщини відумерлою.

Заява подається:

ПІСЛЯ СПЛИВУ 1 РОКУ з часу відкриття спадщини.

Після визнання:

спадщина переходить у власність відповідної територіальної громади за правилами ст. 1277.

Формула

НІКОГО НЕМАЄ
→ 1 РІК
→ СУД
→ ВІДУМЕРЛА СПАДЩИНА.

XVII. СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВИЛА ВОЄННОГО СТАНУ

82. Загальний строк НЕ продовжено до 10 місяців

Це критична пастка для матеріалів 2022 року.

Станом на 2026 рік:

для прийняття спадщини загальне правило — **6 МІСЯЦІВ**.

Тобто старі правила про:

зупинення строку на час воєнного стану / максимальне продовження

не слід використовувати як чинне загальне правило.

---

83. Але є спеціальне правило щодо пізньої реєстрації смерті

Під час воєнного стану та протягом двох років після його припинення / скасування:

якщо смерть:

державою зареєстрована **пізніше ніж через 1 місяць**
від фактичного дня смерті або дня, з якого особу оголошено померлою,

низка спадкових строків, у тому числі строк прийняття:

обчислюється **з дня державної реєстрації смерті**.

Але:

ЧАСОМ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ все одно залишається фактичний день смерті.

Це дуже важливо

час відкриття ≠ початок окремих процесуальних строків у цьому спеціальному випадку.

84. Приклад

Особа фактично загинула:

1 березня.

Через окупацію смерть державою зареєстровано:

1 серпня.

У спеціальному режимі:

час відкриття спадщини = **1 березня**;

але відповідні строки:

можуть рахуватися з **1 серпня**.

85. Окупована територія / активні бойові дії

Якщо місце відкриття спадщини:

на тимчасово окупованій території
або
на території активних бойових дій / території, де органи влади не здійснюють повноваження в необхідному обсязі,

і виконані умови перехідних положень ЦК:

заяву про прийняття;

відмову;

вимогу кредитора;

заяву щодо охорони;

інші спадкові заяви

можна подати:

нотаріусу незалежно від місця відкриття спадщини.

XVIII. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

86. Спадковий договір ≠ спадкування

Це важлива концептуальна пастка.

За спадковим договором:

відчужувач
↓
передбачає перехід майна після своєї смерті

набувачу, який
↓
зобов’язується виконувати визначені договором розпорядження / дії.

Регулювання:

ст. 1302–1308 ЦК.

87. Чому це не заповіт?

Заповіт	Спадковий договір
односторонній правочин	договір
спадкоємець не бере участі у складенні	є дві сторони
можна вільно скасувати	розірвання за спеціальними правилами

особа набуває як спадкоємець	набувач одержує майно за договором
спадковий механізм	договірний механізм

Формула

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ≠ ПІДСТАВА СПАДКУВАННЯ.

Набувач:

не є спадкоємцем лише через те, що він сторона спадкового договору.

XIX. МІЖНАРОДНИЙ ЕЛЕМЕНТ

88. Якщо спадщина пов’язана з кількома державами

Наприклад:

громадянин України проживав у Франції

- квартира в Києві
- рахунок у Франції.

Тоді:

застосовуються колізійні норми Закону України «Про міжнародне приватне право».

Зокрема, місце відкриття спадщини при останньому проживанні за кордоном визначається за цим Законом.

Для задачі потрібно окремо перевіряти:

останнє місце проживання;

вид майна;

місце нерухомості;

чи здійснив спадкодавець допустимий вибір права.

Головні строки

Ситуація	Строк
Загальний строк прийняття спадщини	**6 місяців**

Відмова від спадщини	у межах строку прийняття
Виникнення права через неприйняття / відмову іншого	**3 місяці**, якщо залишок менший
Трансмісія	залишок строку, але якщо < 3 міс. → **3 місяці**
Заява про відумерлість	після **1 року**
Вимога кредитора після отримання спадкоємцем свідоцтва	**6 місяців**
Кредитор не знав і не міг знати	**6 місяців від дня, коли дізнався**
Видача свідоцтва	загалом після **6 місяців**
Кінцевий строк отримання вже прийнятої спадщини	**не встановлений**

91. Ключові статті ЦК

Стаття	Що запам’ятати
1216	поняття спадкування
1217	заповіт / закон
1218	склад спадщини
1219	що не входить
1220	відкриття
1221	місце відкриття
1222	спадкоємці
1224	усунення
1233	заповіт
1235	призначення / позбавлення спадкоємців
1241	обов’язкова частка
1242	заповіт з умовою
1243	заповіт подружжя
1244	підпризначення
1247	форма заповіту
1257	недійсність заповіту
1258	черговість
1261–1265	5 черг
1266	право представлення
1268	прийняття
1269	заява
1270	строки
1272	пропуск строку
1273–1275	відмова

1276	спадкова трансмісія
1277	відумерлість
1278–1279	поділ / переважні права
1281	вимоги кредиторів
1282	погашення боргів
1283–1285	охорона / управління
1296–1301	оформлення спадщини
1302–1308	спадковий договір

Книга шоста ЦК саме системно охоплює ці інститути.